

Maria Hovstadius m.fl.

Samariterhemmet i tider av förändring

När nedläggningen av diakonutbildningen vid en diakoniinstitution som Samariterhemmet har frågor som "Vad är vår uppgift?" och "Hur påverkar detta vår identitet?" blivit centrala. Framarbetandet av yrkeshögskoleutbildningar är ett av flera nutida svar på frågorna.

Året 1882 grundades Samariterhemmet i Uppsala av Ebba Boström (1844–1902). Hon hade genomgått sjuksköterskeutbildning i England och arbetat vid en diakonissanstalt i London. Väl hemkommen övertog hon Sedlighetsföreningens räddningshem i Uppsala. På hennes egen bekostnad utvidgades verksamheten och ett barnhem togs i bruk. År 1893 invigdes Samariterhemmets sjukhus och till sjukhuset knöts med tiden utbildning av diakonissor och sjuksköterskor.

Ebba Boström såg en utbredd misär i Uppsala där det bland annat förekom en omfattande prostitution. För att hjälpa unga kvinnor ur prostitutionen startade hon en praktisk skola med målet att ge dem en ny framtid genom kunskap och omsorg för att ge dem möjlighet till en annan inkomst.

1899 överlämnade Ebba Boström verksamheten till stiftelsen Samariterhemmet. I stadgarna så som de är formulerade idag anges att Diakonistiftelsens uppgift är att att *främja utbildning och fortbildning av diakoner och andra medarbetare till Svenska kyrkans och samhällets tjänst.*

Ebba Boström, Samariterhemmets grundare.

Inom ramen för verksamheten inom stiftelsen Samariterhemmet erbjöds utbildning för blivande diakonissor och sjuksköterskor. Diakonissanstalten bildades formellt 1906 och den första diakonissvigningen ägde rum 1912. 84 år senare (1996) beslutade kyrkomötet att endast tre institutioner skulle bedriva diakonutbildning, vilket ledde till att Samariterhemmets sista studentkull av blivande diakoner fick sin examen 1997 (under 1970-talet infördes den gemensamma yrkestiteln diakon).

En sjuksköterskeutbildning startades 1946 och fortsatte fram till 1975, då Landstinget tog över ansvaret för utbildningen. Landstinget fortsatte därefter att utbilda specialistsjuksköterskor under många år.

Samariterhemmet har en lång och betydelsefull utbildningstradition som sträcker sig tillbaka ända till star-

ten 1882, då Ebba Boström grundade verksamheten i Uppsala.

Efter nedläggningen av diakonutbildningen

Nedläggningen av diakonutbildningen vid Samariterhemmet har lämnat efterdyningar som fortfarande till viss del gör sig påminda. Det har varit en lång och ibland utmanande process att hitta en ny riktning och formulera vägen framåt för stiftelsen efter detta avgörande steg. Frågor som "Vad är vår uppgift?" och "Hur påverkar detta vår identitet?" har varit centrala i den fortsatta reflektionen och utvecklingen.

Trots förändringarna har stiftelsen inte upphört att verka diakonalt. Engagemanget i sociala frågor har fortsatt på flera fronter. Ett tydligt exempel är starten av Uppsala Stadsmission i början av 2010-talet, där Sam-

1925 års diakonissavslutning, framför Diakonissshuset. Till vänster står Otto Centerwall, föreståndare för stiftelsen 1905–1944. Längst till höger står syster Lotten Munck.

ariterhemmet spelade en viktig roll.

Två år efter att den sista kullen diakoner examinerades från Samariterhemmet – det vill säga 1999 – inleddes ett betydelsefullt samarbete med Uppsala universitet. Detta resulterade i att Diakonivetenskapliga institutet förlades till Samariterhemmet. Institutet leddes av professor Anders Bäckström och bedrev både utbildning och forskning kring diakoni, socialt arbete och teologiska perspektiv på samhällsengagemang. Verksamheten kom att spela en viktig roll för att bevara och vidareutveckla den diakonala kunskapen, även efter att utbildningen av diakoner lagts ner. Under ett drygt decennium bedrevs forskningen vid Samariterhemmet, innan den helt integrerades i Uppsala universitets verksamhet.¹

Lyhördhet i en levande diakonal verksamhet

Samariterhemmet är en mindre aktör och måste vara mycket lyhörd för samhällsförändringar och behov. Litenheten har fördelen att den ger en större möjlighet till flexibilitet och att kunna anta utmaningar.

Till hundraårsjubileet av Samariterhemmets grundande gavs boken *Tradition, vision och verklighet – tankar kring diakoni och vårdideologi*² ut. Titeln sammanfattar väl den grund vi fortsatt står på: en levande tradition som rymmer både vår identitet och vårt uppdrag. Som diakonal institution vill vi hålla fast vid vårt arv och våra värderingar, samtidigt som vi med öppna ögon möter dagens behov och framtidens utmaningar.

Vi bygger visionärt – men verkar alltid i verkligheten, där behoven finns just nu.

Utifrån detta har vi i dag tre tydliga fokusområden:

- Vård och omsorg
- Sociala verksamheter
- Utbildning

Utöver dessa verksamheter firas varje söndag högmässa i Samariterhemmets kyrka och under veckorna hålls både morgonböner och vardagsmässor.

Vård med hjärta och kunskap

Samariterhemmet har särskild kompetens inom funktionsnedsättningar kopplade till demenssjukdomar. Vårt mål är att arbeta personcentrerat, med fokus på att bevara varje människas unika personlighet – även när minnet sviker eller andra funktioner försämras. Vi bedriver både demensboende och daglig verksamhet för yngre personer med demensdiagnos. Samariterhemmet har också ett trygghetsboende för äldre personer. Aktiviteter är något vi prioriterar för att möta varje enskild människas behov, det kan till exempel handla om hälsofrämjande aktiviteter, ge stimulans och att bryta ensamhet.

Att vi är Silviacertifierade innebär att alla medarbetare har grundläggande kunskap inom demensvård och att vi ständigt vidareutbildar oss för att erbjuda bästa möjliga vård, omsorg och livskvalitet till våra boende, deltagare och anhöriga. Verksamheten är också ÅTUP-certifierad, vilket innebär att all personal har fördjupade kunskaper om hur undernäring undviks.

För en mänskligare vardag.

Vi anser att alla människor har rätt till stöd när livet är svårt. Därför erbjuder vi flera sociala verksamheter med insatser som syftar till att stärka människors hälsa, självständighet och livskvalitet:

- Äldrecenter erbjuder samtalsstöd, aktiviteter och mötesplatser för att bryta ensamhet och främja välbefinnande. Här vill vi skapa utrymme för vänskap och meningsfull gemenskap. Vi ser människan som en social varelse – vi behöver varandra för att spegla oss, samtala, bli hörda och förstådda.
- Via Ebbamottagningen arbetar Samariterhemmet med stöd till personer som lever i sexuell exploatering. Samariterhemmet finns där för att hjälpa dem att bearbeta sina upplevelser och hitta nya vägar i livet.
- Samtalsmottagning för äldre erbjuder kostnadsfria terapeutiska samtal med legitimerade psykote-

rapeuter som har särskild kompetens inom äldre och med egen erfarenhet av att åldras.

Under våra 140 år har vi mött människor i livets alla skeden. Vi har djup kunskap om samtalets kraft när livet blir svårt – och om vikten av att bli sedd, hörd och bekräftad.

Ett sätt för oss att ta till vara människors kunskaper och vilja att hjälpa till är att också inkludera volontärer i vårt arbete. Deras erfarenheter och engagemang kommer Samariterhemmet till del och de får på det viset bidra till gemenskap och livsglädje för många andra.

Utbildning med rötter och framtidstro

Stiftelsen har under åren fortsatt att reflektera över sin roll i samhället och hur den diakonala identiteten kan uttryckas i nya former. I en tid där samhällsutmaningarna förändras, kvarstår det grundläggande kall som alltid funnits i verksamheten: att se och stödja människan i hennes utsatthet.

Stiftelsens styrelse har beslutat att Samariterhemmet ska återuppta arbetet med utbildning utifrån de intentioner som nämns i stadgarna. Samariterhemmet har därför sedan 2018 återupptagit sin utbildningsverksamhet. Inledningsvis hade vi halvdagarsutbildningar med fokus på vård- och omsorgspersonal men vi hade också utbildningar tillsammans med både vård- och omsorgspersonal och med företrädare från olika kyrkor och samfund. Vi har också utbildat diakoner på stiftsnivå. I samarbete med olika folkhögskolor har Samariterhemmet bland annat utbildat undersköterskor.

I dag erbjuder vi utbildningar inom hälsa, vård och omsorg, både i egen regi och i samarbete med andra aktörer i Uppsala och runt om i landet.

För att kunna bedriva utbildning med hög kvalitet har vi anställda med bred erfarenhet och kompetens inom våra utbildningsområden såsom rektor, utbildningsledare, legitimerade samt disputerade lärare. Samariter-

hemmet är certifierat och godkänt att ingå i Vård- och omsorgscollege. Vård- och omsorgscollege bygger på certifierad samverkan mellan arbetsgivare, fackliga organisationer och utbildningsanordnare med målet att skapa en hållbar och framgångsrik kompetensförsörjning i vård och omsorg. Detta samarbete säkerställer utbildningarnas kvalitet och relevans.

Nya utbildningar i en ny tid

Vi vill möta arbetslivets krav och önskemål, oavsett om det är offentlig, kyrklig eller privat verksamhet. Exempelvis råder det idag en stor brist på fysioterapeuter och arbetsterapeuter och bristen på rehabkompetens kommer att bli alltmer kännbar. Rehabpersonalen upplever att de inte längre räcker till och efterfrågar möjlighet till att kunna delegera vissa arbetsuppgifter till specialistundersköterskor.

Vi står inför olika utmaningar till exempel en växande åldrande befolkning. Det medför en ökad efterfrågan på rehabiliterande och förebyggande insatser. Kravet på förebyggande insatser är även förtydligat i den nya socialtjänstlagen som trädde i kraft 1 juli 2025. Samariterhemmet ser tydligt att undersköterskor/specialistundersköterskor kommer att spela en

viktig roll i den pågående omställningen till en mer Nära vård. Fokus ska flyttas till att arbeta mer personcentrerat, sammanhållet, proaktivt och hälsofrämjande.

Existentiella frågor är ett område som lyfts alltmer. Under 2024 fick Folkhälsomyndigheten i uppdrag, av regeringen, att se över denna fråga. Vi upplever att intresset är stort för utbildningar inom detta område.

Yrkeshögskoleutbildningar med arbetslivsförankring

Sedan 2020 erbjuder Samariterhemmet yrkeshögskoleutbildningar inom områden som hälsa, vård och omsorg. En yrkeshögskoleutbildning är en eftergymnasial utbildning som grundar sig på arbetslivets uttalade behov. En ansökan till Myndigheten för yrkeshögskolan är ett omfattande arbete. Det krävs att arbetslivet står bakom ansökan och kan visa på att utbildningen tillför arbetslivet viktig och nödvändig kompetens. Det första steget i processen är att tillsammans med arbetslivet göra en behovsanalys för att identifiera arbetsmarknadens efterfrågan på utbildningar inom området.

Av ansökan ska framgå hur arbetslivet deltagit i framtagandet av utbildningen och hur de avser att engagera sig om ansökan beviljas. Texter som beskriver innehåll och upplägg, kvalitetssäkring, motivering av efterfrågan etcetera är andra centrala delar i ansökan.

Om utbildningen beviljas får utbildningsanordnaren ersättning från staten för att driva utbildningen. Ersättningen utgår från ett schablonbelopp och baseras på antalet studerande.

Efter ett beviljande är marknadsföringen en avgörande faktor för att rekrytera studerande. För att sprida information om utbildningen använder vi oss av olika kanaler exempelvis webbplatser, sociala medier och samarbeten med branschorganisationer.

Exempel på aktuella utbildningar är Specialistundersköterska inom äldre vård med inriktning hälsa och rehabilitering, Stödpedagog inom

funktionshinderområdet (tvååriga utbildningar på halvfart) samt olika korta utbildningar, till exempel Existentiell hälsa i palliativ vård. Dessa utbildningar bedrivs i nära samarbete med Folkuniversitetet och är CSN-berättigade. Under hösten 2025 kommer en del yrkeshögskoleutbildningar att bedrivas helt i egen regi.

Vidgad målgrupp för existentiell hälsa

En förändring som sker under 2025 är att målgruppen för kursen Existentiell hälsa i palliativ vård har vidgats. Från att tidigare främst ha vänt sig till vård- och omsorgspersonal har även personer som i sina arbeten kommer i kontakt med människor i livets olika skeden möjlighet att söka till utbildningen. Nu hoppas vi att till exempel diakoner och kyrkvaktmästare också vill fördjupa sig i dessa frågor. Kursen ger utrymme för egen reflektion och att få sätta ord på existentiella spörsmål tillsammans med andra. Många tidigare studerande i denna kurs har lyft att utbildningen gett nya kunskaper, men framför allt egen utveckling och fördjupning inom ämnet.

Utöver kurser på yrkeshögskolenivå har Samariterhemmet även möjlighet att skraddarsy utbildningar på uppdrag av olika arbetsgivare.

Samariterhemmet har påbörjat ett samarbete med Johannelunds teologiska högskola, med start under hösten 2025, med inriktning på kurser inom diakoni och socialt arbete.

Pedagogiska värden och utmaningar

Samariterhemmets värdegrund avspeglar sig i allt arbete som bedrivs. Mötet och relationen är avgörande, de studerande måste känna sig sedda av lärarna och få det stöd de behöver utifrån individuella behov och förutsättningar. Vi värdesätter och prioriterar detta oavsett om det är fysisk undervisning, handledning eller distansundervisning.

Distansutbildning har många fördelar men innebär också flera utmaningar för lärarna. En del studerande är studieovana och inte heller vana

100 år senare, framför Diakonshuset.
2025 års avslutning för specialistundersköterskor inom äldre vård, inriktning hälsa och rehabilitering. Längst till vänster står Maria Hovstadius, rektor.

vid att arbeta i en digital värld. Det kan också upplevas svårt för en del att planera sin studietid. En viktig uppgift för läraren är att hålla relationen levande med de studerande när man inte ses fysiskt. Några kan behöva extra stöd för att kunna genomföra och avsluta sina studier. Som lärare i en distansutbildning gäller det att "hålla tag" om sina studerande.

En positiv aspekt av distansundervisning är att de studerande kommer från hela landet och på så sätt sprids kunskapen vidare. Studierna bedrivs på halvtid vilket innebär att flertalet studerande arbetar parallellt med sina studier. I de fall studerande fortsätter arbeta heltid samtidigt med studierna ser vi att tiden inte alltid räcker till och det kan leda till avhopp.

AI medför ett betydande merarbete för lärarna vid exempelvis inlämningsuppgifter och examensarbeten. Andra examinationsformer såsom skriftliga prov och muntliga moment behöver få ett utökat utrymme. En annan utmaning är att vi möter allt fler "språksvaga" studerande som behöver mycket stöd för att klara sina studier.

Omställbar organisation

Att vi är en mindre organisation kan vara en utmaning i form av sårbarhet

men kan också vara en framgångsfaktor då vi har en flexibilitet och därmed möjlighet till att snabbt "ställa om" utifrån rådande förhållanden. Vi arbetar aktivt med omvärldsbevakning och analys för att upptäcka samhällsförändringar som kan påverka kursinnehållet, men även utbildningsutbudet.

Vi strävar efter att hålla en hög kvalitet genomgående i våra utbildningar. Lärarna har stor yrkeserfarenhet och flera är erfarna pedagoger. Detta syns i tydligt i utvärderingar som våra studerade regelbundet svarar på. Vi ser också att många studerande väljer att återkomma till oss för att läsa andra kurser. Våra samarbetspartners lyfter kvalitetsaspekten som något mycket positivt. En betydelsefull faktor är att lärarlaget är väl samman-svetsat, känner sig delaktiga i utvecklingen och känner stor arbetsglädje.

Ytterligare framgångsfaktorer är vår breda kompetens inom organisationen (till exempel vård och omsorg, diakoni och socialt arbete, demens, etik och existentiell hälsa) samt kopplingen mellan praktik och teori då vi erbjuder utbildningar inom områden där vi själva bedriver verksamheter. Detta gör oss unika. Samariterhem-mets styrelse, som gav oss uppdraget att återuppta utbildningsverksam-

heten, visar ett stort intresse och engagemang och ger sitt stöd att fortsätta på den inslagna vägen.

Tradition, vision och verklighet

Samariterhemmet har i sin 143-åriga historia utvecklats på många sätt genom att vara lyhörda för förändringens vindar och människors behov. Vår fortsatta strävan är att se och stödja människan i hennes utsatthet och bidra till ett medmänskligare samhälle.

MARIA HOVSTADIUS

Rektor

MATTIAS NORDSTRÖM

Direktor

LENA OLAI

Verksamhetsutvecklare

Referenser

1. Bäckström, A. (2020). Forskning om religion och samhälle: Erfarenheter av en centrumbildnings framväxt och etablering vid Uppsala universitet 1997-2019. Acta Universitatis Upsaliensis. Religion & Society, nr 18/2020.
2. Grönqvist, VA., Andrén, Å. (1988) Tradition, vision och verklighet – tankar kring diakoni och vårdideologi. ISBN 9179701515. Uppsala: Diakonistiftelsen Samariterhemmet.